

ФОРМИ ТА МЕТОДИ ФОРМУВАННЯ ПАТРІОТИЗМУ УЧНІВСЬКОЇ МОЛОДІ

У статті проаналізовано сутність поняття «патріотизм» з філософської, соціологічної, педагогічної точки зору. Визначено актуальність, завдання та етапи патріотичного виховання. Узагальнено традиційні та інноваційні форми патріотичного виховання учнівської молоді. Охарактеризовано ефективні форми патріотичного виховання учнів, які враховують вікові особливості учнівської молоді та основні напрями діяльності школярів. Автор визначає необхідність залучати батьків до спільної діяльності, зокрема до участі у патріотичних акціях, краєзнавчій дослідницькій роботі, створенні родинних проєктів, у святах і фестивалях родинної творчості тощо. Акцентовано увагу на формах волонтерської діяльності, які спрямовані на реалізацію завдань патріотичного виховання.

Ключові слова: патріотизм, патріотичне виховання, формування патріотизму, форми патріотичного виховання.

На сучасному етапі національно-духовного відродження України все більшої гостроти набуває проблема формування в підростаючого покоління почуття любові до Батьківщини, відданості справі зміцнення державності, активної соціальної позиції. Сьогодні важливо відтворити в українському суспільстві почуття істинного патріотизму як духовно-моральної та соціальної цінності, сформувати у молоді громадянсько-активні, соціально значущі якості, які вона зможе проявити в усіх видах діяльності, і, перш за все, пов'язаних із захистом інтересів своєї родини, рідного краю, народу та Батьківщини.

Теоретичний аспект патріотичного виховання розробляли відомі українські педагоги минулого: Х. Алчевська, Г. Ващенко, Б. Грінченко, М. Грушевський, О. Духнович, М. Драгоманов, А. Макаренко, І. Огієнко, С. Русова, В. Сухомлинський, К. Ушинський, які значну увагу приділяли вихованню любові до своєї землі, рідної мови, формуванню національної самосвідомості.

Серед сучасних дослідників, які працюють над питанням патріотичного виховання та громадянських якостей особистості, – І. Бех, П. Вербицька, П. Ігнатенко, А. Погрібний, В. Поплужний, Ю. Руденко, К. Чорна, О. Шестопалюк та ін. В останні роки з проблеми патріотизму школярів, формування його в учнів загальноосвітньої школи захищено ряд дисертаційних робіт (В. Гуменюк, В. Каюков, В. Кіндрат, В. Коваль, М. Павленко, Є. Стех).

У сучасній Україні тема патріотизму стала однією з найдискусійніших. Вона широко і неоднозначно осмислюється: від дискредитації патріотизму до закликів єднання українського народу навколо ідей національної диктатури. Відтак, сучасні виклики зумовлюють необхідність наукового розуміння ролі патріотизму в політичному процесі України й, особливо, формування патріотизму в процесі політичної соціалізації сучасної молоді. Це обумовлено необхідністю осмислення проблем підростаючого покоління, пов'язаних зі зміною політичних і соціально-економічних основ суспільства, що виникли в ході демократичних реформ в Україні. Умова подальшого розвитку суспільства і його перспектива залежать від позиції й діяльності саме молоді, оскільки вона визначає майбутнє країни.

Метою нашої статті є визначення форм та методів формування патріотизму молоді у системі навчально-виховної роботи загальноосвітнього навчального закладу.

Кожна молода людина є активним учасником розбудови громадянського суспільства, відіграє в ньому важливу роль та несе відповідальність за процеси прийняття рішень на всіх рівнях, які впливають на її життя. Тому особливу увагу потрібно приділяти саме молоді. Патріотичне виховання молоді наразі є одним з пріоритетів гуманітарної політики в Україні, важливою складовою національної безпеки України. Тому головним завданням патріотичного виховання є формування патріотизму, а на сучасному етапі становлення української державності ця проблема набуває особливого значення. Як результат ефективного патріотичного виховання у молоді чітко формується патріотизм.

Патріотизм виявляється у практичній діяльності, спрямований на всебічний розвиток своєї країни, захист її інтересів. Патріотизм – соціально-історичне явище. Патріотизм з точки зору філософії – це моральний і політичний принцип, зміст якого включає любов до Вітчизни, гордість за її минуле і сучасне, відданість інтересам Батьківщини і прагнення її захищати. Таке розуміння цієї категорії актуалізує єдність свідомості і ролі поведінкового чинника патріотизму, тому що саме через активну діяльність людини на користь батьківщини взагалі і проявляються її поняття і переконання [6].

Уважаємо за доцільне зазначити, що у психолого-педагогічному словникові запропоновано таке визначення «патріотизму» – це почуття любові до своєї Вітчизни, готовність підкоряти свої особисті та групові інтереси загальним інтересам країни, вірно служити їй та захищати її» [5, с. 571].

У соціологічному словнику «патріотизм» (від грецького слова «patris») означає «батьківщина», «вітчизна». Таке поняття інтерпретується як «любов до Батьківщини, відданість своїй вітчизні, своєму народові» [7, с. 210].

В українському педагогічному словнику подано тлумачення «патріотизму» як одного з найглибших громадянських почуттів, змістом котрого є любов до Батьківщини, відданість своєму народові, гордість за надбання національної культури» [3, с. 249]. Патріотизм виявляється в практичній діяльності, спрямованій на всебічний розвиток своєї країни, захист її інтересів. Патріотизм – соціально-історичне явище. Виховання патріотизму – важлива складова виховної діяльності школи. У процесі вивчення різних навчальних предметів в учнів формуються патріотичні погляди й переконання.

Власну точку зору стосовно сутності патріотизму має О. Стьопіна, яка визначає досліджуваний феномен «як інтегральну цінність та духовно-моральну якість особистості, що виражається в почутті любові до Батьківщини та відчутті духовного зв'язку з нею, моральній відповідальності за долю Батьківщини і готовності її захищати, вільному етнічному та національному самовизначенні, свідомому збереженні та примноженні національних духовних і матеріальних цінностей» [9, с. 12].

Таке розуміння патріотизму дозволило їй визначити етапи виховання патріотизму особистості:

- виховання любові й поваги до своїх батьків, своєї родини, що повинно формуватися в дошкільному віці в межах родинного виховання;
- виховання позитивного ставлення до «малої батьківщини» (свого міста, краю, регіону) тобто етнічна самоідентифікація, що формується у підлітків у період шкільного навчання;
- виховання усвідомлення своєї належності до історичної спільноти та культурно-релігійної традиції східнослов'янських народів, тобто формування через позитивну етнічну ідентичність толерантності в міжнаціональних відносинах;

- виховання доброзичливого ставлення до всіх народів світу – якість, притаманна високодуховній особистості, яка формується у процес самовиховання протягом усього життя [9].

У Концепції національно-патріотичного виховання дітей та молоді визначено мету та принципи патріотичного виховання. Мета патріотичного виховання конкретизується через систему таких виховних завдань:

- утвердження в свідомості і почуттях особистості патріотичних цінностей, переконань і поваги до культурного та історичного минулого України;
- виховання поваги до Конституції України, Законів України, державної символіки;
- підвищення престижу військової служби, а звідси – культивування ставлення до солдата як до захисника вітчизни, героя;
- сприяння набуттю дітьми та молоддю патріотичного досвіду на основі готовності до участі в процесах державотворення, уміння визначати форми та способи своєї участі в життєдіяльності громадянського суспільства, спілкуватися з соціальними інститутами, органами влади, спроможності дотримуватись законів та захищати права людини, готовності взяти на себе відповідальність, здатності розв'язувати конфлікти відповідно до демократичних принципів;
- формування толерантного ставлення до інших народів, культур і традицій [4].

У навчально-виховній роботі загальноосвітніх навчальних закладів використовують різноманітні форми роботи, вибір яких залежить від змісту та завдань патріотичного виховання, вікових особливостей учнів, основних напрямів діяльності школярів. Основними формами патріотичного виховання школярів є:

- інформаційно-масові (дискусії, диспути, конференції, «філософський стіл», «відкрита кафедра», інтелектуальні аукціони, ринги, вікторини, вечори, подорожі до джерел рідної культури, історії держави і права, «жива газета», створення книг, альманахів);
- діяльнісно-практичні (творчі групи, осередки, екскурсії, свята, театр-експромт, ігри-драматизації, огляди-конкурси, олімпіади);
- інтегративні (шкільні клуби, фестивалі, асамблеї, гуртки);
- діалогічні (бесіда, міжрольове спілкування);
- індивідуальні (доручення, творчі завдання, звіти, індивідуальна робота тощо);
- наочні (шкільні музеї, кімнати, зали, галереї, виставки дитячої творчості, книжкові виставки, тематичні стенди тощо) [2].

Серед ефективних методів і форм патріотичного виховання пріоритетна роль належить активним методам, що ґрунтуються на демократичному стилі взаємодії, спрямовані на самостійний пошук істини та сприяють формуванню критичного мислення, ініціативи й творчості. Зокрема, соціально-проектна діяльність, ситуаційно-рольові ігри, соціодрама, соціально-психологічні тренінги, інтелектуальні аукціони, «мозкові атаки», метод аналізу соціальних ситуацій з морально-етичним характером, ігри-драматизації, створення проблемних ситуацій, ситуацій успіху, аналіз конфліктів, моделей, стилів поведінки, прийняття рішень, демократичний діалог, використання засобів масової комунікації, методики колективних творчих справ, традицій, символіки, ритуалів, засобів народної педагогіки.

На основі аналізу науково-методичної літератури ми визначили та узагальнили найбільш ефективні та поширені форми та методи формування патріотизму учнівської молоді за тематичним спрямуванням:

– форми роботи, присвячені державним символам: бесіди, конференції на тему: «Моя рідна Україна», «Знати і поважати герб, своєї Вітчизни, її прапор і гімн», «Наша вітчизна Україна», «Державна символіка Батьківщини», «Твої права й обов'язки», «Що таке воля?», «Рід, родина, рідня», «Патріотизм - нагальна потреба України»;

– форми роботи, які виховують любов до української мови: «Свято рідної мови», «Мужай, прекрасна наша мова», «Шевченківське слово», «Літературні вечорниці», «Тиждень української мови», конкурс декламаторів, конкурс на кращу розповідь української народної казки, зустрічі з письменниками, поетами;

– форми роботи, пов'язані з вивченням історії рідного краю та народу: відвідування місць історичних подій, вивчення літератури, збирання документів і матеріальних пам'яток, влаштування фотовиставок «Мій запорізький край», «Моє місто народжене в мирі», заочна подорож «Україно, ти моя прекрасна», складання історії свого роду, оформлення кімнат народознавства; уроки пам'яті, уроки мужності: «Їх славні імена в літописі Другої світової війни», «Зростаємо громадянами-патріотами землі, що Україною зветься», «Наша вулиця має право носити ім'я героя АТО», «Діти, молодь у підпіллі в роки минулої війни», «Бойові нагороди воїнів, полководців, які визволяли Україну від нацистів», «Імена фронтовиків на обеліску братської могили у моєму населеному пункті», «Славні сини запорізького краю», «Пам'яті Небесної Сотні»;

– форми роботи військово-патріотичного виховання: участь у фестивалях патріотичного спрямування, святкування Дня Перемоги, Дня Збройних сил України, Дня захисника України, Дня пам'яті героїв Крут, інтелектуальні вікторини «Пишаємося подвигами предків», екскурсії до музеїв, зустрічі з ветеранами Другої світової війни, родичами загиблих захисників Батьківщини. Організація благодійних акцій «Зігріє солдат шкарпетками», «Підтримай пораненого солдата» тощо;

– форми роботи, пов'язані з творчою діяльністю: участь у конкурсах і фестивалях «Таланти твої, запорізький краю!», «Знай-і люби свій край», «Народна іграшка», «Писанковий рай», «Спадщина», «Різдвяна зіронька», «Я європеєць» тощо [1; 2].

На окрему увагу заслуговує волонтерська діяльність педагогів, учнів, батьків, яка через конкретну практичну діяльність сприяє встановленню соціальних зв'язків, опануванню дітьми нових навичок, формуванню в них прагнення до відповідальної патріотичної поведінки, моральних і духовних якостей, світогляду справжнього громадянина України. Свою діяльність волонтерські групи здійснюють в інформаційно-просвітницькому, профілактичному, соціальному, охоронно-захисному напрямках. Значний виховний потенціал мають акції: «Милосердя», «Лист пораненому солдату», участь у підготовці благодійного концерту для збирання коштів учасникам АТО, благодійного фестивалю чуйності «Збережемо життя». Особливість цього напрямку роботи полягає в налагодженій спільній діяльності козацьких організацій нашого міста з волонтерськими загонами [1, с. 10].

Ефективність патріотичного виховання залежить не лише від соціальної активності дитини, але й від психолого-педагогічної підготовленості батьків. Сьогодні робота з батьками в патріотичному відношенні постає актуальним завданням закладу. Варто залучати батьків до спільної діяльності, зокрема до участі у патріотичних акціях, краснавчій дослідницькій роботі, створенні родинних проектів, у святах і фестивалях родинної творчості. Слід пропагувати кращі стилі сімейного виховання, проводити презентації традицій і реліквій родин, їхніх творчих здобутків, майстерності, всіляко підтримувати функціонування особливої форми взаємодії між батьками, вчителями й учнями.

Сьогодні важливо відтворити в українському суспільстві почуття істинного патріотизму як духовно-моральної та соціальної цінності, сформуванню у молоді

громадянсько-активні, соціально значущі якості, які вона може проявити в усіх видах діяльності, і, перш за все, пов'язаних із захистом інтересів своєї родини, рідного краю, народу та Батьківщини, реалізації особистого потенціалу на благо української держави.

Патріотичне виховання має бути стрижнем усієї навчально-виховної роботи, оскільки ми повинні виховувати особистість, яка має почуття гордості за свою державу, сумлінно виконує громадські обов'язки, усвідомлює соціальні проблеми українського народу, любить рідних та близьких людей. Систематична та цілеспрямована діяльність повинна сприяти формуванню в учнів високої патріотичної свідомості, почуття, любові до України, готовності до виконання громадянських і конституційних обов'язків, відтак – формувати молодого патріота.

Використана література:

1. Бачуринська Т.А. *Форми та методи патріотичного виховання дітей у системі навчально-виховної роботи гімназії // Виховна робота в школі. – 2016. – № 1. – С. 9-13.*
2. Большакова Н. О. *Проектування системи національно-патріотичного виховання в школі // Виховна робота в школі. – 2015. – № 12. – С. 18–26.*
3. Гончаренко С. *Український педагогічний словник. – К. : Либідь, 1997. – 376 с.*
4. *Концепція національно-патріотичного виховання дітей та молоді : наказ Міністерства освіти і науки України від 16.06.2015 р. № 641 / [Електронний ресурс] Режим доступу: <http://old.mon.gov.ua/ua/aboutministry/normative/4068>*
5. *Психолого-педагогический словарь [сост. Рапацевич Е. С.]. – Минск : Современное слово, 2006. – 928 с.*
6. *Система патріотичного виховання дітей та учнівської молоді в умовах модернізаційних суспільних змін: Навчально-методичний посібник /авт.кол.: Бех І.Д., Журба К.О., Киричок В.А. та ін. – К.: Пед. думка. – 2011.– 240 с.*
7. *Соціологія: словник термінів і понять / [за заг. ред. Є. А. Біленького, М. А. Козловця; упорядники: Є. А. Біленький, В. М. Дебой, М. А. Козловець, А. А. Котвицький, І. В. Саух, В. О. Федоренко, В. О. Цибульський, В. О. Жаловага]. – К. : Кондор, 2006. – 372 с.*
8. *Стех Є. О. Особливості патріотичного виховання учнівської молоді професійно-технічних навчальних закладів (методичні рекомендації) / Є. О. Стех; за заг. ред. О. Г. Карпенко. – К. : НПУ ім. М. П. Драгоманова, 2013. – 50 с.*
9. *Стьопіна О.Г. Виховання патріотизму у студентської молоді засобами мистецтва. Автореф. дис.канд.пед.наук. – 13.00.07. – теорія і методика виховання.- Стьопіна Олена Геннадіївна – Луганск, 2007 р. – 21 с.*

НЕИЖПАПА ЛЮДМИЛА СТАНИСЛАВОВНА, КОРОБКА ЮЛИЯ ЮРИЕВНА.

Формы и методы формирования патриотизма ученической молодежи.

В статье проанализированы сущность понятия «патриотизм» с философской, социологической, педагогической точки зрения. Определены актуальность, задачи и этапы патриотического воспитания. Определены традиционные и инновационные формы патриотического воспитания ученической молодежи. Охарактеризованы эффективные формы патриотического воспитания учащихся, которые учитывают возрастные особенности молодежи и основные направления деятельности школьников. Автор определяет необходимость привлекать родителей к совместной деятельности, в частности к участию в патриотических акциях, краеведческой исследовательской работе, в праздниках и фестивалях семейного творчества, создании семейных

проектів. Акцентовано увагу на формах волонтерської діяльності, які направлені на реалізацію завдань патріотического виховання.

Ключевые слова: патріотизм, патріотическое виховання, формування патріотизма, форми патріотического виховання.

NEIZHPAPA LIUDMILA, KOROBKA YULIIA. *Forms and methods of formation patriotism of pupils.*

In the article essence of the concept of «patriotism» of philosophical, sociological, educational point of view. Determined relevance, objectives and stages of patriotic education. Overview traditional and innovative forms of patriotic education of youth. Characterized effective forms of patriotic education for students, taking into account the age characteristics of students and the main activities of students. The author identifies the need to involve parents in joint activities, including participation in patriotic events, local history research, creation of family projects, festivals and festivals of family creation. The attention is focused on forms of voluntary activities aimed at implementing the tasks of patriotic education.

Keywords: patriotism, patriotic education, formation of patriotism and patriotic education forms.

УДК 364-57

Пидюра І.П.

КРИТЕРІЇ ТА ПОКАЗНИКИ РЕСОЦІАЛІЗАЦІЇ ВИХОВАНЦІВ ЦЕНТРІВ СОЦІАЛЬНО-ПСИХОЛОГІЧНОЇ РЕАБІЛІТАЦІЇ ДІТЕЙ

У статті на основі дослідження наукових праць визначено актуальність проблеми соціалізації дітей, що зазнали кризи особистісного розвитку та стали вихованцями центрів соціально-психологічної реабілітації. Визначено сутність, особливості та структуру процесу ресоціалізації вихованців Центрів соціально-психологічної реабілітації дітей. У змісті статті обґрунтовано та графічно зображено критерії (спонукально-мотиваційний, регулятивно-вольовий, поведінково-операційний) і показники ресоціалізації вихованців центрів соціально-психологічної реабілітації. Здійснено аналіз дослідження соціалізованості вихованців центрів соціально-психологічної реабілітації. Виявлено недоліки, що обумовлюють необхідність розроблення педагогічного забезпечення процесу ресоціалізації вихованців центрів, з метою покращення умов та ефективності їх реабілітаційного процесу.

Ключові слова: соціалізованість, ресоціалізація, критерії та показники ресоціалізації, Центр соціально-психологічної реабілітації, педагогічне забезпечення.

Особливої актуальності в умовах кризи сучасного українського суспільства та зміни морально-ціннісних установок набуває проблема соціалізації дітей, що зазнали кризи особистісного розвитку та стали вихованцями центрів соціально-психологічної реабілітації. Аналіз досліджень і публікацій з проблем соціалізації дозволив засвідчити зростання зацікавлення вчених проблемами порушення процесу соціалізації дітей. У сучасній науковій літературі розроблено вітчизняні та зарубіжні концепції соціалізації особистості (В. Абраменкова, В. Алфімов, А. Капська, Ю. Лебедев, С. Литвиненко, А. Мудрик, І. Печенко, В. Ямницький та ін.); визначено особливості особистісного розвитку дітей в умовах цілеспрямованого виховання (І. Дубровіна, В. Мухіна,